

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Забезпечення ефективності господарської діяльності суб'єктів господарювання завжди посідало провідне місце серед актуальних питань підприємницької спільноти. Зацікавленість даною проблемою існує на всіх рівнях управління економікою – від власників приватного підприємства до керівників держави.

Сучасний етап розвитку ринкових відносин в Україні вимагає від керівників вітчизняних підприємств активних дій в сфері підвищення ефективності їх функціонування. З початку розвитку економічної науки проблема ефективного функціонування підприємств вийшла на перший план і залишається актуальною й сьогодні. Оцінка ефективності виробничої діяльності, управлінських рішень, витрат економічних ресурсів, а також конкретні технології та засоби їх реалізації становлять особливий інтерес як для вчених, так і для економістів-практиків.

Ефективність господарської діяльності підприємства – це економічна категорія, що відображає співвідношення між одержаними результатами від господарської діяльності та витраченими на її досягнення ресурсами, при чому при вимірюванні ефективності ресурси можуть бути представлені або в певному обсязі за їх первісною (переоціненою) вартістю (застосовувані ресурси), або частиною їх вартості у формі виробничих витрат (виробничо спожиті ресурси).

Протягом багатьох років економісти знаходять різні підходи до проблеми оцінки економічної ефективності як на державному рівні, так і на рівні окремих суб'єктів господарювання. Питання ефективності розглядається у працях П. Малишева, І. Шиліна, М. Бора, Л. Костіна, Д. Правдіна, Л. Константінова, З. Соколінського, В. Іваницького, А. Рендоша, А. Шегди та ін. Дослідженню питань оцінки ефективності діяльності підприємства у зарубіжній теорії та практиці приділяється значна увага. Це питання розглядають такі вчені як: Р. Каплан, Д. Нортон, П. Нівен, К. Адамс, І. Мазур, Ф. Тейлор, Ф. Гілбертс, А. Файоль, Д. Мак Грегор, Ф. Герберг, Р. Блейк та ін. Однак на сьогодні немає єдиної думки як щодо визначення самого поняття ефективності господарської діяльності підприємств, так і системи показників і методів для її оцінки.

Економічна ефективність діяльності підприємства залежить від раціонального використання кожного виду ресурсів та їхньої структури, яка визначається співвідношенням задіяних ресурсів різних факторів виробництва. Ці пропорції головним чином зумовлені специфікою виробництва, рівнем застосованої на підприємстві техніки, технології, організації виробництва і праці, співвідношенням екстенсивних та інтенсивних факторів розвитку виробництва. На структуру і часткову ефективність використання ресурсів підприємства значний вплив мають зовнішні фактори, зокрема ринки ресурсів, пропозиція і попит на окремі види ресурсів та урівноважені ціни на них тощо.

У якості основних показників економічної ефективності підприємств використовується система коефіцієнтів рентабельності. Показники рентабельності розраховуються на основі величини отриманого суб'єктом підприємницької діяльності прибутку. Отриманий підприємством в певних абсолютних і відносних розмірах прибуток є необхідною умовою його самодостатності, економічної незалежності, подальшого функціонування.

Огляд літературних джерел дав змогу виокремити основні економічні показники, за допомогою яких можна провести аналіз економічної ефективності діяльності підприємств. Запропоновану систему економічних показників побудовано на основі показників для: оцінювання виробничої діяльності (загальнооцінювальні показники ефективності; показники ефективності використання ресурсів); фінансової збутової діяльності підприємств (показники ефективності збутової діяльності; ліквідності та фінансової стійкості).

Показники економічної ефективності є найважливішим інструментом реалізації економічної політики підприємства і ключовим засобом обґрунтування управлінських рішень, оптимізації витрат ресурсів, удосконалення цінової політики і підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Ефективність підприємства залежить, як відомо, від багатьох факторів: попиту на продукцію, що випускається, її конкурентоспроможності, технічного рівня виробництва, його відповідності сучасним вимогам, кваліфікації виробничого і управлінського персоналу тощо.

Поряд з цим, проблема стратегії управління активами підприємства займає одне з першорядних місць в його діяльності.

Активи підприємства – це економічні ресурси підприємства у формі сукупних матеріальних цінностей, які використовуються в господарській діяльності з метою отримання прибутку.

Управління активами включає:

- 1) формування та управління фінансово-експлуатаційними потребами в обігових коштах;
- 2) управління дебіторською заборгованістю;
- 3) стратегію фінансування поточних активів;
- 4) управління джерелами формування оборотного капіталу;
- 5) управління необоротними активами;
- 6) управління фінансуванням необоротних активів;
- 7) управління грошовими коштами і короткостроковими фінансовими вкладеннями.

Зміст будь-якої підприємницької діяльності полягає у досягненні економічного ефекту у вигляді прибутку. Наразі в Україні в умовах реформування економіки спостерігається тенденція до значного зниження рівня рентабельності виробництва, що призводить до збитковості багатьох підприємств. У зв'язку з цим управління підприємством вимагає вдосконалення методів оцінки і прогнозування прибутку. Чим більше уваги приділяється даній економічній категорії, тим ефективніше функціонує підприємство.

Для підприємства дуже важливо аналізувати показники прибутку, такі як: прибуток від реалізації, балансовий і чистий прибуток, адже саме вони відображають ефективність господарської діяльності за конкретний період.

Планування прибутку являє собою процес розроблення системи заходів щодо забезпечення його формування в необхідному обсязі й ефективне використання відповідно завданням розвитку підприємства в майбутньому періоді. Воно проводиться окремо за видами діяльності підприємства. Під час розробки планів по прибутку важливо не тільки враховувати всі фактори, які впливають на його величину, але і вибрати той варіант виробничої програми, який забезпечує отримання максимального прибутку. Основними методами планування прибутку від продажу товарної продукції є метод прямого розрахунку і аналітичний метод.

Важлива роль у ефективній діяльності підприємства приділяється аналізу собівартості продукції. Щоб уникнути небажаних витрат у цехах, бригадах, необхідно щоденно аналізувати виробничі витрати, оперативно виявляти нераціональні, зайві, непродуктивні витрати і негайно вживати заходів для їх усунення і запобігання таким у майбутньому. Для цього використовують так званий оперативний аналіз виробничих витрат, тобто систему щоденного вивчення відхилень від виробничого завдання для негайного усунення недоліків і причин, які заважають безперервному й ефективному функціонуванню господарського комплексу підприємства. Зниження собівартості продукції є найважливішим чинником розвитку підприємства.

Отже, визначення ефективності господарської діяльності має важливе як наукове, так і практичне значення. За її допомогою можна не тільки оцінити ефективність роботи підприємства, проаналізувати сумарний ефект різних її структурних підрозділів та напрямків діяльності, а й визначити стратегію розвитку, розробити прогноз та план дій на перспективу, встановити результати використання витрачених ресурсів: засобів виробництва, робочої сили, інформації т.п. Варто виявляти й мобілізувати в діяльність підприємства резерви виробництва, раціонального й ефективного використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Підвищення ефективності господарської діяльності підприємств, забезпечення її зростання в умовах ринкових відносин зумовлюють необхідність виявляти на підприємстві наявність фактів безгосподарності, непродуктивних витрат, нерозумного вкладення коштів тощо, для їхнього усунення.